

РЕЦЕНЗИИ

МЕЖДУ ЛИТЕРАТУРНАТА И ДИГИТАЛНАТА МРЕЖА

РЕЦЕНЗИЯ ВЪРХУ КНИГАТА НА ПРОФ. РЕНЕТА БОЖАНКОВА
„ХОРИЗОНТИ НА ДИГИТАЛНАТА ЛИТЕРАТУРА“¹

Богдана Тепавичарова

В монографията си „Хоризонти на дигиталната литература“ Ренета Божанкова отправя ретроспективен поглед към състоянието на дигиталния свят и литературата в него на границата на XX и XXI в., до каква степен са се реализирали направените прогнози и в каква дигиталният свят е взел неочакван обрат в развитието си. За отправна точка е избрана англоезичната дигитална среда поради непосредственото отразяване на развитието и промените в нея, но крайната цел е анализ на резултатите в кирилска среда, както и мястото на решенията между желано и реално, планирано и възможно и представянето на тези за бъдещо развитие на литературата в дигиталния свят.

За разглеждането на проблема са важни поведението на потребителите в интернет, както и множеството роли, в които те влизат, платформите, в които избират да се изявяват, и характеристиките на създадената в дигитална среда литература.

Книгата представя тезата, че съвременното развитие на технологиите прави интернет, с всичките му информационни канали, достъпен за все по-голям брой хора. А оттам в ръцете на потребителите остава изборът в кои от тях да се включат, и така те доброволно правят присъствието си видимо на избраните места, като оставят собствена следа. В крайна сметка потребителите влизат в контакт с информация, която е структурирана спрямо спецификите на дигиталната среда и изисква различен начин на възприемане от информацията в реална среда. При тези условия обаче информацията бива подложена на множество изменения поради стремежа на потребителите да я направят съвместима със собствената си теза или водени от други външни критерии. Така, повлиян от средата или собствените си подбуди, всеки е участник в редакцията и утвърждаването на

¹ Божанкова, Р. Хоризонти на дигиталната литература. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013. Книгата на професор Ренета Божанкова спечели награда за най-добра литературоведска книга през 2015 г. – Бел. ред.

дадена информация, а оттам и в запазването ѝ именно в този вид. Това поведение може да се превърне в предпоставка за грешното разчитане на информацията при нейното възприемане като историческо свидетелство за интеракцията на хората с и в интернет от настоящето време. Тъй като няма универсални правила за излагането на информация в интернет, свободната трибуна тук се превръща в източник на индивидуалната субективност на всеки потребител, което обаче в доста по-голяма степен може да повлияе за запазване на даден факт в желанието, а не в реалния му вид, доколкото едно такова мнение би повлияло на факт, записан за бъдещето в реалната среда.

Като важна отправна точка се отбелязва, че чрез съвременните системи за отчитане и филтриране на информация на потребителите се предлага информация, подбрана спрямо техните най-чести търсения. Тоест отнета им е възможността да използват оптимално огромната информационна база и потенциал на интернет и те се вглъбяват във все по-еднообразна информация, която способства за утвърждаването на един модел на мислене и не допуска възприемането и осмислянето на различна информация при разглеждането на света. Всичко това би могло да доведе до блокиране на възможността за реализиране на потенциала на отделния потребител в цялост.

Според тезата, изложена тук, най-актуалните места за споделяне на дигиталната литература са блоговете, а в по-ново време и социалните платформи. Като развитието на потребителското отношение се разглежда в линеен порядък – в началото на употребата им блоговете започват като пространства за лична изява пред голяма публика с главно текстови характер. Докато социалните мрежи запазват хипертекстуалността, то характерните за тях динамика и стремеж към възможно най-голяма информираност и комуникация между потребителите променя средата, в която се създава и представя дигиталната литература, което се отразява и върху нейните водещи характеристики. Изследването представя тенденцията към все по-големия акцент върху личностната изява, характеризираща се с необходимостта да се документира всеки факт, паралелно с неговото случване. А това рефлектира върху самия начин на предаване на информация – в стремежа си да изкаже всичко, което го вълнува, потребителят започва да използва все повече интерактивна информация и препратки във всяка своя отделна публикация. От своя страна начинът на възприемане също бива реструктуриран – при интеракция на информация от и в интернет целта е не задълбочаването в детайлите, а информираността и актуалните знания за най-новото и най-модерното, което бива бързо измествано и заменяно с ново.

Интересен е изводът на изследването, че тези изменения оказват влияние върху всички нива на литературната творба. Като централна за съвременното общуване през интернет е изведена комуникацията и така се изменя прагът на очакване, което довежда до необходимостта дигиталната литература да се приспособява към непрекъснато обновяващи се условия и възможности на дигиталната среда, за да бъде релевантна. Чрез оригиналното дигитално творчество се спомага изграждането на история и канон, различни от тези на додигиталната литература, и се показва утвърденият самостоятелен живот, който дигиталната литература е успяла да си създаде.

Изследването се спира и на факта, че изменената среда оказва влияние и върху самите потребители. В платформите, в които се споделя дигиталната литература, съществува възможност за непосредствено публикуване на дадена творба, а оттам и за синхронен или асинхронен отговор и комуникация с възможност за предоставяне на множество отправни точки за размисъл, подкрепени от препратки. За читателите би представлявал интерес резултатът – че по този начин за много кратко време един потребител може да премине през ролята на автор, читател и критик. А и как ремоделираният начин на световъзприятие, тълкуване на факти, очакване и възможността за допълване, редакция и обработка на текста от всички влезли в дъсег с него способства съкратената дистанция между автор, читател и критик. Всички тези фактори пораждаат необходимостта от постоянно придобиване на знания и умения за всяка една от тези роли, за да може потребителят да изгради творбата по желаниния начин, като същевременно тя да бъде актуална. Тези фактори създават и възможност за разчитане на заложеното в една творба и определяне на мястото ѝ в историята и канона на дигиталната литература. Изследването акцентира върху изменението, а в някои случаи и върху изчезването на жанрове, похвати, места за споделяне на творчеството, творчески групи и кръгове за сметка на други – по-иновативни и променящи се със средата. Още повече, че разрастващите се възможности за връзка между отделните дигитални медийни платформи позволяват на всеки един потребител да създаде свое уплътнено присъствие, в която от ролите поиска, а може и във всяка една от тях, като споделя част от творчеството си в няколко места наведнъж, което му осигурява нови читатели и хоризонти за развитие. Пред съвременните творци, решили да представят работата си в интернет, се отваря невиджана досега възможност за откриване на публика, получаване на обратна връзка и изграждане на кариера без посредник и без необходимост от изчакване във времето за одобрение на една творба и представянето ѝ в завършен вид.

Ренета Божанкова се спира и на въпроса, как на пръв поглед творбите на дигиталната литература имат твърде различни и дори противостоящи характеристики на творбите от додигиталната литература. Но стремежът към дигитализация на целия исторически значим материал довежда до възможността за паралелно четене, сравнение и прокарване на връзки между актуалната информация и дигитализираното произведение. И как, веднъж станали достъпни за потребителите, блоговете се превръщат в пресечна точка на двата вида литература поради близките си характеристики с додигиталната литература. Тук опасността произлиза от неизбежната субективност на критериите и избора на произведения за дигитализация поради липсата на твърдо разписани научни критерии, а също така и от възможността при включването на тези творби в дигиталната среда да се разкрият прекалено много от връзките и препратките, които авторът е искал да останат имплицитни, или опосредстваната работа с нея да доведе до неправилна рецепция и последващо грешно разчитане и анализ на информацията, както и до проблеми с боравенето ѝ в бъдеще.

Друг посочен в книгата начин, по който додигиталните литературни творби намират своето място в интернет, е чрез литературните карти, които представят произведението в кондензиран вид. Актуални са и страниците в социалните платформи, посветени на дадено произведение и целящи да го представят чрез методи, водещи до популяризирането му сред потребителите. Общото между тези два вида представяне на додигиталната литература в интернет е, че стимулират любопитството и желанието за запознаване с творбата, защото в този си вид няма как да се осъществи замисленото от автора въздействие. Акцентира се, че макар потребителите успешно да комуникират голям обем информация в много кратки периоди от време и в кондензиран вид в интернет, при завръщането в реалната среда световъзприятията им отново се настройват за прием на информация в несъкратен вид. Тоест, макар създадената в интернет литература да изисква нови умения, за да може да бъде създадена и разчетена додигиталната, дори при навлизане в средите на интернет, запазва способността да оказва въздействие, без да трябва да изменя същността си. Качествата на една творба, които са я направили ценна в актуалния момент на представянето ѝ пред публика, се запазват и оказват все така неотслабващо влияние върху читателя, независимо от технологичния напредък.

Изследването извежда като съществен фактът, че дигиталното пространство, което си поставя за цел да обхване и даде достъп до възможно най-много информация, включително додигитална, постига и обратен ефект спрямо първо-

началния си замисъл. Стремехът към максимално кондензиране на информация с цел да бъде възприета възможно най-бързо и да се премине към следващата, поражда необходимостта от завръщане към линейната подреденост, наративността, загатванията и възможността за лично оценностяване и разсъждение на книгата.

В заключението на книгата се обобщават аспектите на все по-близкото съвместно съществуване на човек и технологии. С все по-неизбежното използване на информационните технологии в ежедневието за нарастващ набор от дейности съзнанието на потребителите е подложено на въздействие от страна на все по-иновативни технологии с цел да се привлече и концентрира вниманието им за по-дълго време върху по-голям обем информация. В комбинация с невъзможността който и да е потребител или информацията, която той споделя, да останат анонимни, а и с увеличаващите се часове, през които човек се задържа онлайн, тези фактори свидетелстват за все голямата симбиоза между хората и виртуалната реалност. Изследването прогнозира, че с напредване на времето и на големите иновации тази симбиоза ще става все по-пълна.

Представя се и актуалното състояние на отношението човек–технология. На фона на изменението в технологиите и човешкото поведение спрямо тях сред потребителите, а и читателите на литература, главно в класическия ѝ вид, възникват движения, които призовават към завръщане към офлайн четенето и запознаването с класическите литературни произведения преди влизането в контакт с произведенията на дигиталната литература и новите хоризонти, които тя разкрива. От друга страна пред нас стои възможността да се чете не само на компютърния екран, а вече и на таблети и мобилни телефони, както и все по-голямата и лесна достъпност до всякакви книги от нарастващ брой хора.

Крайният извод е, че в началото на XXI век и при невидания темп на развитие на информационните технологии пред читателите на литература се откриват все по-големи и леснодостъпни възможности да влизат в интерекция както с произведения на додигиталната литература, така и с творби, създадени и получили изявата си изцяло в дигитална среда. В актуалното настояще възможностите, представени пред четящата публика, са несравними с нищо, до което тя вече е имала достъп. В крайна сметка се оказва, че в момента пред читателите като основен стои въпросът за правото им на избор и личното им предпочитание. Въпреки че с динамиката на развитие на научните, техническите и хуманитарните достижения резултатите трудно могат да се предвидят особено в дългосрочен план.

В труда си Ренета Божанкова представя широк спектър от научни изследвания, прогнози за развитието на дигиталната среда и литературата от края на ХХ и началото на ХХІ в., множество нови и оригинални хипотези за бъдещето им развитие и се спира върху подбрани произведения, които показват характеристиките на новия тип литература, както и изменените начини на общуване, среда, и хората, които интеректират в нея. Всичко това превръща „Хоризонти на дигиталната литература“ в книга, която е ценна, както за бъдещите изследователи на проблематиката и филолозите, така и за хората, обичащи литературата, които имат интерес да проследяват развитието ѝ и най-новите тенденции в нея.